

Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei-Sruogienei, 1943-10-05, iš Štuthofa - į Vilnių

Stutthof, 5 Oktober 1943

Exp. Prof. Dr. Balys Sruoga
Lager Stutthof b/Danzig
Block XI

Stutthof[,] 5 Oktober 1943

Vanduk, Rūpintojėli!

2-X habe ich 2 Deine Postkarten und 1-X ein Päckchen gekriegt[.]

Vanduk, hörst Du mich?

Dein Bal

Exp. Prof. dr. Balys Sruoga
Stovykla Stutthof prie Danzigo
Blokas XI

Stutthof, 1943 [m.] spalio 5 [d.]

Vanduk, Rūpintojėli!

Spalio 2 d. gavau 2 Tavo atvirukus, o spalio 1 d. siuntinį [1].

Vanduk, ar Tu girdi mane? [2]

Tavo Bal

KOMENTARAI

- [1] Vanda Daugirdaitė-Sruogienė rugsėjo mėn. 17 d., 18 d., 24 d., spėtina, iš Viekšnių Baliui Sruogai išsiuntė tris siuntinius, kurių kiekvienas svėrė po 1 kg.: „27. Tirpyti lašiniai 1/4 kg., geri lašinukai, trupu[tu]kas kavos, cukraus 1/4 kl[g]., spinkos, dantinis muiliukas, 4 1/4 dėžutės papirosų, 4 svogūnai“; „28. 7 dėž[utės] papirosų, 1/2 [kg.] sūrio, gabaliukas lašinių, 100 gr. cukraus, trupu[tu]kas kavos, ligninas“; „29. Sausainukų 1/2 kl[g]., sviesto 1/4 [kg.], medaus 1/4, tabokos 1/4“ („Sąrašas siuntinių, siųstų į Štuthofą“, žr. „Iš Vandos Sruogienės archyvo“, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 1370, nr. 16, l. 2r). Spėtina, kad Balys Sruoga šiame laiške mini vieną iš šių siuntinių.

[2] Tai pirmasis Balio Sruogos laiškas, rašytas rugsėjo 28 d. persikėlus į naują stovyklą – XI bloką. Šios stovyklos ypatumus, gyvenimo sąlygas ir atmosferą išsamiau aprašė Balio Sruogos bičiuliai: „Naujasis mūsų blokas buvo pavadintas vienuoliktuoju. Jis tilpo kampiniame barake, kuriame dar buvo kantinė, stovyklos darbo biuras (Arbeitseinsatz), batų dirbtuvė, darbo įrankių sandėlis, laikrodininkas (jis taisė smogikų laikrodžius), elektrikai ir tiekimo kamera su Julijum. Nauja patalpa už seną buvo kiek ankštesnė, užtat priedo buvo didelė prausykla ir atskira išvietė.

Kitapus spygliuotos tvoros buvo matyti naujai statoma didelė mūrinė virtuvė ir maisto sandėliai, o iš kitos pusės – plikame plote svyravo trys lieknos pušys, už kurių toliau žaliavo miškas ir buvo girdėtis jūros ošimas“ (Antanas Gervydas, „Žinios iš vienuolikto bloko“, in: Antanas Gervydas, *Už spygliuotų vielų*, Chicago: „Draugo“ spaustuvė, 1950, p. 111–112). [...]

Po didžiosios dezinfekcijos visi kaliniai buvo perkelti į naują stovyklą. Erdviuose barakuose kiekvienas gavo atskirą lovą, gavo muilo ir rankšluostį ir prausylose galėjo pakankamai gerai nusiprausti. Visiems buvo griežtai įsakyta prižiūrėti, kad neatsirastų utėlių. [...]

Visos stovyklos gyvenimo atmainos seniesiems kaliniams rodėsi tiesiog neįtikėtinos ir stovyklą jie dabar ėmė vadinti „kurortu“. [...]

Tačiau tasai „kurorto“ gyvenimas nė dabar nebuvo džiuginantis. Vis klajojo tas pats besielis alkanas apipylęs numeris, sunkiai vilko savo sustingusias kojas, niekinamas ir mušamas amžinai svajojo apie duoną ir laisvę. O mirtis tykojo čia pat, nes niekas nežinojo, nei iš kur, nei kada ji ateis. O ji buvo tikresnė už laisvę ir tuščius žmonių troškimus, kurių niekas niekas čia nepaiso... (Idem, in: *Ibid.*, p. 116–117);

„Tikrai jau buvo numatyta. Prieš keletą dienų tvarkė kartinį baraką, esantį prie vartų, į dievų miško pusę. Jis nebuvo kalinių gyvenamas; čia buvo prisiglaudę tik keletas įstaigų ir dirbtuvėlių. Viename gale viešpatavo mūsų Jonukas iš Kantonos: didelėse patalpose pasistatęs krautuvinį stalą, jis prekiaavo morkomis, burokėliais, adatomis ir cigaretėmis. Už jo tame pačiame barako gale buvo įsitaisęs darbo biuras. Kitame barako gale po mažą kambarį turėjo laikrodininkai, elektromonteriai, batsiuviai, įrankių biuras ir tiekimo kamera.

Mums buvo skirtas antrasis galas – kas liko nuo elektromonterių, laikrodininkų ir kitų čia įsikūrusiųjų. Gyvenama erdvė turėjo 12 metrų pločio ir tiek pat ilgio. Ši patalpa buvo perdalyta pusiau į dieninį ir miegamąjį kambarį. Tiek turėjo užtekti 36 lietuviams – garbės kaliniams. [...]

Garbės kalinių blokas buvo visiems prieš akis. Viena, jis buvo netoli vienintelį naujosios stovyklos vartų ir prie kantonos, kur žmonės dažnai maišėsi. Antra, pro jį dažnai ėjo esesmanai, nešini savo laikrodžiais pas laikrodininkus, kurie tik jiems dirbo. Įrankių tiekimo biuras kas rytas išdavinėjo kastuvus darbo kolonomis, tiekimo skyrius – naujai atvykusiems paklodes, o šeštadieniais – blokų prominentams rankšluosčius. Vakaraus apie mūsų bloką bastėsi įvairūs mėgėjai pasiklausyti mūsų garsiakalbio, kuris duodavo muzikos ir žinių iš sargybų būste įtaisyto radijo aparato. Tai buvo vienintelis dalykas visoj stovykloj, todėl kai kam buvo patrauklu pro atvirus mūsų langus pasiklausyti pranešimų.

Žiūrovai ir stebėtojai galėjo matyti, kad garbės kaliniai, anaipatol, nesidžiaugia čia perkelti. Lysės mūsų palangėse stovėjo kaip stovėjusios: nei mes jų varpėm, nei stengėmės rudeninių gėlių pasisodinti, kaip tai kiti blokai buvo padarę. Ir tie prie langų prikabinoti gėlės loveliai buvo tušti, o pro langus nebuvo matyti ant stalų nei vieno vazono. Mūsų veidai slėpėsi už tų plonų lentinių sienų; mes nesikalbėjome su kitais, nes buvo dar vis uždrausta.

Į kelintą dieną atėjo prie mūsų bloko kapitonas Mayeris. Manėm, kad jam užteks iš tolo pasižiūrėti į mus. Apsukęs aplink langus, jis vis dėlto įėjo į vidų ir pulk. Narakui pasakė:

– Wo sind die Blumen? – Kur yra gėlės?

Kitą dieną Mayeris vėl pasimaišė.

– Noch keine Blumen?! (Dar nėra gėlių?!) – piktai pasakė. – Verlassen sie sich nicht auf die baldige Entlassung. (Nesitikėkite, kad greitai būsite paleisti!) – pasakė, supratęs, kad mes sąmoningai nesigražiname – nenorime šio barako laikyti savo namais.

– Jis mums neduos ramybės, kol nesiras gėlių! – tarėmės. Geriau jis tenesilanko!

Susimetėm cigarečių ir pasiuntėm porą žmonių pas sodininką Guzowskį. Ant mūsų stalų atsirado keletas vazonų su žydinčiomis rudeninėmis gėlėmis.

Sekančią dieną jis vėl atėjo. Niūriame jo veide pastebėjome pasitenkinimą. Vis dėlto pasitenkinimas! Kad savo nuotaiką dėl nelauktos permainos nepamestume, ryžomės toliau tęsti savo akademinį darbą. Kitą priešpiečių susėdome už dviejų ilgų stalų ir klausėmės paskaitos. Užsidarėme langus, kad niekas negirdėtų iš kiemo. Kalbėjome tylėliau, kad pro ploną sieną per daug nesidomėtų nei laikrodininkai, nei tiekimo skyriaus žmonės. Mūsų tema šį kartą buvo nekalta, tačiau pats studijų faktas galėjo atkreipti kokio šnipo dėmesį. [...]

Gyvenimas ir toliau turėjo būti „normalus“, kaip ir senoje stovykloje 8E bloke. Perkėlimas buvo tik mažas intermezzo kalinio giesmės “ (Stasys Yla, „Gėlės prie laisvės karsto“, in: Stasys Yla, *Žmonės ir žvėrys Dievų miške*, Putnam: Immaculata, 1947, p. 272–275).